

Prolegomene la mesianismul literar – identitate și istorie pe tărâm românesc

Crina POENARIU*

Key-words: *sacred, biblical messianism, ideological messianism, cultural messianism, literary messianism*

Considerații preliminare

Una dintre metaforele pe care literatura română le naște în creuzetul său, uneori ca succedaneu, alteori ca simbol al diferitelor mișcări și avânturi, este de sorginte biblică - un concept care a suferit extrapolări de sens, devalorizări ale sensului primar, dar care, toate, nu pot înlătura semnificația și implicațiile sale profunde. Mesianismul, în esență, deschide valențe noi în literatură, cu imbolduri revoluționare, profetice, eliberatoare, momente de cumplită tensiune și așteptare, viziuni cu privire la un viitor mai bun sau la un altfel de prezent. Așteptarea a ceva mai bun, ceva ispășitor ori chiar expiator, răscumpărător, fie pe plan politic, social, cultural, al sinelui ș.a.m.d. au făcut din mesianism nu doar o chintesență a idealului escatologic al lui *homo religiosus*, ci o provocare de a sfida contingentul. Mesia, ca simbol, și mesianismul, ca act de simbolizare, au reprezentat un subiect în literatura noastră, parcurgând etapele istorice, mesianismul fiind prezent chiar și în etapele de devalorizare, de secundizare și umbrire a literaturii ca literatură. Interfețe ale conceptului mesianic ne așază în zona receptării sacrului, a înclinării omului – creator de cuvinte - în fața lui *majestas tremendum* și toate aspectele de *numinosum* pe care le implică sacrul, în concepția lui R. Otto, de pildă. Sacralitatea spațiului, cu hierofaniile și teofaniile sale, acea *imago mundi* ce implică omogenitate spațială a unui teritoriu sub valența sacrului, viața religioasă a omului, respectiv a artistului, ce are loc în istorie, iată câteva pretexte ce fac din monografierea unor aspecte ale acestui concept nu doar o transpunere în *illud tempus*, ci o metamorfozare a fiorului literar, filologic al românismului, a potențelor artistice și posibilităților latente specifice culturii noastre.

Apriorismul românesc face dovada unei realități istorico-literar-religioase, de la literatura noastră veche și până la avataruri moderne ale unei emulații în domeniul literaturii de inspirație sacră, care, la rândul-i, a suferit o serie de instituționalizări și derivări de sens. A arăta o latură a existenței umane prin filtru religios, având fiorul sacrului la bază, este un demers la care procedeele literare românești se aliniază, iar sarcina ultimă a evocării conceptului mesianic este de a prezenta acele procedee, cu pretextul lor, cu telosul lor, și cu povestea lor de identificare.

* Universitatea „L. Blaga”, Sibiu, România.

Diferențele de percepție ale timpului, spațiului și cauzalității în existența umană pe teritoriul românesc capătă natură simpatetică în momentul în care le așezăm sub prisma spiritualității. Reflecțiile literare de pe teritoriul autohton arată modul în care a evoluat relația cu transcendența, camuflată de unele derivări de sens datorită imixtiunii profanului în sacralitate. O lume a riturilor intermediare de simboluri în opoziție cu o „epocă a simplificărilor” este parcursul pe care societatea tradițională românească îl va avea, mijlocit și de creațiile literare.

Pe aceste considerente, întrebarea legitimă ce a stat la baza prezentului demers este următoarea: a fost istoria literară românească prolifică circulării unui concept de sorginte biblică? Deși pozitiv, răspunsul necesită câteva adnotări. Pentru a face o incursiune în atmosfera literară a vremurilor și a vremii, se impune o contextualizare a conceptului, o integrare a acestuia în matricea originară, biblică și parabiblică, tradițională. Literatura română, alăturându-se celorlalte literaturi care au abordat tematica mesianică din spațiul iudeo-creștin, prezintă o serie de caracteristici din punct de vedere religios, menționate ca amendamente la spiritualitatea și originalitatea culturii române, *in generis*. Acestea, convergente cu expresia religioasă în spațiul autohton, au făcut ca spiritul creator să găsească în mesianism o nișă, cu evocări vizibile ori tangențiale, în acord cu spiritul epocii. Așadar, în evocarea acestui concept, se va ține cont de idiosincrasiiile spiritualității poporului român, a ideologiilor succesive, a înclinării omului religios în fața sacrului și a emulației creatoare specifice fiecărei epoci. Nu se va avea în vedere sincretismul mitologico-creștin românesc în lumina etnografiei și istoriei ci, răzleț, se va prezenta fondul religios ce a stat la baza concepției românești despre mesianism. O autorevelare a românismului mesianic pe tărâmul literar este de fapt telosul căutării de față.

Fondul cvasiexistent al studiilor teoretice în domeniu nu vine să propună un metalimbaj, un model de interpretare al operelor mesianice, ceea ce face ca studiul acesta să fie doar o introducere a unei cercetări ulterioare, ce se va baza pe analiza operelor de factură mesianică.

1. Sacrul – premisă a mesianității

Abordarea categoriei sacrului pare a fi necesară pentru a crea premisele ce au stat la baza constituirii unei anumite specificități a societății românești, a culturii și literaturii române, a descrierii relației omului cu divinitatea și extrapolările ulterioare ale unor simboluri religioase. Totuși, apariția istorică a categoriei sacrului și natura sacrului sunt elemente ce depășesc limitele cercetării de față. Estetica literară a sacrului, însă, va fi un argument în favoarea limbajului literar, pe de-o parte, precum și implicațiile sale printr-o simbolistică generoasă în spiritualitatea românească, pe de alta. În sfera criticii, sacrul este definit drept o „categorie a sensibilității”, ce se reazămă pe o atitudine religioasă, iar administrarea sa ar putea fi însăși definiția religiei (Hubert, *apud* Caillois 2006: 20).

Pentru Lucian Blaga, sacrul nu poate fi nucleul religiei (cum este la Rudolf Otto, de pildă), ci trebuie socotit ca unul dintre elementele cele mai constante ale fenomenului religios (Blaga 1942: 201). Pornind de la diada lui Mircea Eliade despre „cele două moduri de a fi în lume” ale omului, respectiv mitic și istoric,

Vasile Avram dezvoltă o „triadă” a existenței umane în raport cu sacrul, determinată de mutațiile existențiale ale lui *homo historicus*. În aceste sens, *omul mitic* este cel al „timpului ciclic și al spațiului neomogen, adică omul anistoric”; *omul societății tradiționale* este cel care mai păstrează încă „unele repere mitico-magice justificate axiologic”, dar care se încadrează într-un timp liniar și spațiu omogen; *omul modern*, cu „adaosul de postmodernitate”, este cel al „expansiunii cosmice”, al vitezei și ciberneticii (Avram 2006: 85). Pentru studiul de față ne interesează trăsăturile omului societății tradiționale românești și omul modern, întrucât mesianismul nu va pătrunde pe teritoriul României decât în formula sa escatologică pe cale orală, odată cu creștinarea Daciei, și nu în formula sa profetică inițială, înainte de întrupare.

Corelarea sentimentul de *mysterium tremendum* în fața sacrului cu produsul literar implică o anumită tipologie a societății și culturii, ce-și așază tarele pe fundalul conștiinței religioase, iar *omul*, ca răspuns în fața sacrului, verbalizează ori fixează cu ajutorul *literei* o creație ce se vrea a fi *opera*, fie ea de natură epică, lirică sau dramatică. În acest sens, divinitatea și raportul ei cu umanitatea constituie motive de simbolizare în cadrul operelor literare, iar capacitatea de semnificare trece dincolo de expresia metaforizantă, până în conștiința socială. De aceea, o cunoaștere a conștiinței unei societăți, respectiv a unei națiuni, este esențială, căci această matrice determină specificitatea unei literaturi naționale *sui generis*. Tradiția iudaică, orfică și creștină conferă cuvântului *sacru* „eficacitate, creativitate, putere de comunicare”. El transmite cuvintelor, ca instrument al literaturii, întreaga sa „demiurgie și magie”. În consecință, actul literar primește „sensuri și semnificații sacralizate” (Marino 1991: 44).

Experiența redescoperirii sacrului este, de fapt, o „reintegrare a omului” (Eliade 1993: 5). Rudolf Otto vede în Fiul, Hristos întrupat, „în persoana și lucrarea sa, *obiect* de divinație și întruchipare a sacrului” (Otto 1992: 206). În ceea ce privește problematica timpului, întruparea lui Hristos substituie timpul ciclic al societății arhaice un timp liniar, specific societății tradiționale, un timp care plasează istoria într-o curgere ce se sfârșește în Împărăția lui Dumnezeu.

O dată cu creștinismul se produce o mutație radicală, o adevărată revoluție în conceperea Istoriei [...]. Prin venirea lui Isus, Istoria devine traseu inițiativ unic, sau la capătul căruia sau în centrul căreia se află Împărăția lui Dumnezeu [...]. Pentru omul civilizațiilor tradiționale, mitul rețrăit la intervale regulate, cu anumite prilejuri, constituia un refugiu, un exil *in illo tempore*, o ieșire benefică din Istorie. Pentru omul civilizației moderne, pentru necredincios salvarea constă în refugiul, retragerea sau exilarea în miturile societății moderne (Bădiliță 2007: 46).

2. Mesianismul biblic

„Creștinismul cosmic”, în accepțiunea lui Mircea Eliade, este un tip de raportare a societății tradiționale românești la divinitate - un creștinism sincretic, care a împrumutat motivul mesianității din sfera biblică, și care, pe fundalul evoluției societății, l-a „acordat” propriei sale specificități. În studiul de față, mesianismul va fi abordat *extra ecclesiam*, având în vedere totuși sorgintea-i biblică. Astfel, în narațiunea biblică ni se prezintă faptul că, după căderea în păcat, omul rămâne cu amintirea perfecțiunii și cu dorința de a ajunge iar la acea poziție. Se

naște de aici nevoia de restaurare, de un Mântuitor, care va căpăta denumirea de *Mesia*. Conform *Enciclopediei iudaismului*, *Mesia* vine din ebraicul „mașiah”, cu semnificația de „uns”; termenul este transmis prin intermediul limbilor greacă și latină. El apare mai întâi în cartea biblică a Leviticului, în legătură cu preotul care primește „ungerea”, și desemna la origine orice persoană care a fost investită cu o misiune divină: preot, profet, rege sau un executant al voinței divine. În vremea Primului Templu, iudaismul nu era o religie mesianică, iar termenul „mașiah” nu avea semnificația ce o va căpăta mai târziu. Conceptul a prins contur din momentul în care ideea de *Mesia* a fost asociată cu „sfârșitul vremurilor”. Mesianismul cuprinde în același timp o idee de restaurare și utopie și a fost un element major în perioada celui de-al Doilea Templu și în literatura sa, epocă în care a dobândit o semnificație escatologică. În teologia multor popoare se întâlnește ideea de „restaurare a omului”. Speranța restaurării se va găsi și în doctrina persană, oamenii fiind în așteptarea unor vremuri mai bune. De asemenea, filosofii platonici și stoici așteptau întoarcerea tuturor lucrurilor la condiția originară. Această dorință pentru mai bine, și așteptarea ei undeva în viitor, apare și la romani în Cărțile Sibiline. La evrei, din contră, această speranță apare în legătură foarte intimă cu întregul sistem teocratic. Mesianismul reprezintă, așadar, așteptarea și credința într-un *Mesia* trimis de Dumnezeu, ce va aduce omenirii izbăvirea făgăduită. Când coincide cu soarta finală a poporului ales, acesta ține de escatologie (DEB: 404). Extrapolările ulterioare ale termenului vor cuprinde ideea dezrobirii, noțiunea de eliberare de sub puterea cotropitoare și speranța într-un viitor mai bun, elanuri revoționare, profetul sau eroul de neam care conduce națiunea spre eliberare ș.a.

3. Mesianismul ideologic și cultural românesc

Avânturile mesianice pe teritoriul românesc vor îmbrăca diverse ipostaze culturale și ideologice, în funcție de fluxul sau refluxul societății în schimbare. La baza definirii mesianismului românesc se situează anumite categorii ale spiritualității românești, cum ar fi interferențele religioase ortodoxă, catolică și protestantă. Odată instalată tranziția de la mit la ideologie, în cronologia mesianică românească au evoluat ideologii care au la bază concepția mesianică. Ca punct de interferență între religie, știință și politică, ideologia i a naștere pe fundalul unui „spațiu cultural închis”, delimitat istoric și în interiorul unei „conștiințe naționale”. Ca interfață a culturii, ideologia

se naște din mitul „poporului ales” transferat, la nivel cultural, de la evrei la creștini și modificat în *esență* înspre o coloratură evident politică. Funcția sacră a mitului se pierde astfel, locul sacralului fiind luat de dimensiunea istorică a unei culturi profane. Istoria „sacră” este înlocuită, prin ideologie, cu o istorie „profană”, mitul „poporului ales” cunoscând o reactualizare în cadrul oricărui tip de mesianism național care-l afirmă (Silion 2004: 150).

Ideologia de tip mesianic a îmbrăcat varii aspecte, dintre care cele politice, sociale ori culturale. În cazul militantismului din varianta culturală și socială românească, pot fi amintite următoarele curente: poporanismul de tip narodnik al lui Constantin Stere, ortodoxismul lui Nechifor Crainic, semănătorismul lui Nicolae Iorga și mesianismul său naționalist de inspirație slavofilă ș.a. Prin diver sele-i

emulații, ideologia, folosindu-se de profeți ori teoreticieni precum Nicolae Iorga, încearcă să rezolve lacunele de periferie ori „rămânere în urmă” a României. O serie de „complexe” s-au alăturat ideii de „rămânere în urmă”: complexul istoriei, cel al așezării geografice, complexul absenței unei moșteniri culturale și literare (de aici și problema imitațiilor), influența slavofilă prin ortodoxie ș.a. În fapt, ideologia poate fi produsul mesianismului cultural, în varianta în care mitul „poporului ales” străbate istoria unui neam și își arogă o istorie sacră ce poate fi propovăduită prin vehiculele culturii. Aceasta implică „o trăire intensă a unei idei-foșă” (Silion 2004: 153) ce revendică baza unei culturi majore. Din prismă religioasă, cultura, ca aură a unei „pasiuni izbăvitoare”, deși desacralizată și desimbolzându-se într-un anumit fel, „capătă un referent sacru real și personal: Isus Hristos” (Bădiliță 2007: 107). Cultura românească, fiind una de periferie, minoră, în concepția unor critici, nu poate fi o purtătoare de adevăr absolut, așa cum revendică textul Evangheliilor cu privire la misiunea de a duce adevărul mesajului mesianic mai departe.

Din când în când, diferitele popoare își afirmă prin poeți și literați anumite misiuni. Nu este popor care să nu-și fi cristalizat într-un crez misiunea sa pe pământ. Acest crez, de natură sentimentală la început, se adâncește în conștiința poporului și formează treptat un imperativ moral de conduită [...]. În momentele sale supreme, când este să declare sau să continue un război, un popor nu pierde niciodată din vedere misiunea sa. Hotărârea este înfățișată întotdeauna ca o supunere la imperativul misiunii (Rădulescu –Pop 1992: 33).

Deși modelează conștiința istorică a unui neam, mesianismul cultural transformă „istoria în istoricitate, iar perisabilitatea ființei naționale în escatologie”, tentativă ce-l face să eșueze, „deoarece nu poate păstra echilibrul dintre ideea națională și ideologia militantă” (Rădulescu –Pop 1992: 154). Una dintre acuzele care au fost aduse acestui eșec este „matricea stilistică” a poporului român, care a văzut în „cruciada ortodoxă” un motiv expiator, salvator, recuperator prin intermediul religiei (Cioran, *apud* Silion 2004: 155) și care nu s-a dovedit a fi soluția diminuării decalajului față de celelalte culturi europene.

Cu privire la contextul istoric și modul în care fecundează ideea de mesianism, Mircea Eliade vorbește despre caracteristica oricărei epoci istorice a unui neam ca fiind definită printr-un dualism moral și spiritual: o criză abisală și o speranță deschisă spre pretutindeni, care a născut profeți și profetii. Acest fapt a determinat căutarea identității atât individuale, cât și naționale, cu scopul de a recrea ordinea anterioară. Este și cazul românilor după epoca fanariotă, după 1859, în epoca interbelică, în cea postbelică (Eliade 1990: 279).

Mesianismul românesc se așază, din punct de vedere religios, sub auspiciile creștinismului cosmic, din punct de vedere social sub semnul dezrobirii de sub puterea stăpânitoare, din punct de vedere ideologic ia forma doctrinelor, din punct de vedere cultural ia forma specificului național, iar din punct de vedere literar vine ca o necesitate a exprimării prin cuvânt a tumultului și necesității izbăvirii mesianice, înglobând temele anterioare. Citându-l pe Mircea Eliade, Vasile Avram prezintă *creștinismul cosmic* ca pe un

fenomen de creativitatea religioasă de tip folcloric paralelă cu cea a teologilor, misticilor și artiștilor, prin care misterul hristologic este proiectat pe ecranul vast al

Naturii și în care elementele istorice ale creștinismului sunt de regulă neglijate (Eliade, *apud* Avram 1999: 12).

În sensul avântului mesianic,

fiecare popor, când reușește să scuture jugul unei tiranii sau să scape de lanțul unor împrejurări nefavorabile, renaște. Iar din punct de vedere religios, nașterea, ca și renașterea spirituală, au același înțeles. Poporul sau individul, prin primirea unei religii, își purifică nașterea materială și se naște în noua ordine spirituală, care a fost înaintea lor și care va fi și după ei de-a pururi (Rădulescu-Pop 1992: 32).

Lucian Blaga este de părere însă că, „până acum, niciun popor nu a devenit profund de la un program mesianic” (Blaga 1985: 330).

4. Literatura română și mesianismul

Definirea legăturii dintre creație, spiritul unei epoci și fundalul religios relevă interdependența acestora. Creația este o modalitate prin care spiritualitatea popoarelor prinde contur. Geniul național, acel *genius loci*, prin creațiile-i reprezentative, aprofundează „fizionomia poporului” prin cuvânt, prin creațiile literare.

Creația este un fel de precipitat spiritual al istoriei, precipitat în care spiritul retrăiește, în formă condensată, ceea ce datorește unei întâmplări sau unui complex de întâmplări, adică unei epoci (Cioran, *apud* Braga 1987: 51).

Când se manifestă prin creațiuni de natură religioasă, ea este un har dumnezeiesc; când se manifestă prin opera de cultură, ea este datorită originalității spontane a individului sau a poporului (Rădulescu-Pop 1992: 49).

Evocările literare românești ce stau sub auspiciile mesianismului poartă în ele nostalgia originilor mitice, a *vârstei de aur*. Numeroase curente au fecundat ideea de specific național, românism, care stau la baza ideii de „popor ales”. De aici, scrierile literare cu implicații profetice își vor da concursul unei expresii literare de sorginte religioasă, prin prisma hierofanică a creatorului de literatură. Se realizează astfel o retrospectivă a lui *illud tempus*, proiectat *in nuce* în concepția mesianică.

Biblia, din care ni se descoperă mesajul mesianic ce stă la baza credinței creștine, a fost și este privită ca un generator de literatură, o sursă de inspirație literară – *inspiratio et sapientia*. Studiile arată direcțiile sale de generare și înspre „nivelul concepției statutului textului literar”, în procesul de constituire a „conștiinței literare moderne”, în sensul „ideii autor, spiritul critic și ideea de canon literar” (Jinga 2001: 14–16). Pe considerente biblice se va naște în literatura română un vocabular religios ce va sta la baza ceremoniei religioase, a textelor liturgice, dar și a scrierilor de inspirație religioasă, cum ar fi scrierile patristice, scrierile cu caracter sapiențial ș.a. Pe teritoriul românesc, la confluența dintre atitudinea lui *homo religiosus* și cea a lui *homo litteratus*, străjuiește însă și un orizont ce străbate fiorul creației literare românești, care îmbină destinul poporului cu spațiul și timpul mioritic, iar „ceea ce e original e modul de a spune, e acel grai românesc [...] potrivit cu spiritul și cu datinile noastre” (Vârgolici 2003: 12).

În istoria literară, generațiile literare care s-au succedat ar putea fi descrise asemeni unor „valuri” ce au marcat momentele de avânt, de recul, stagnare sau

așezare ale principiilor estetice. Conform unei clasificări, cele trei tipuri de valuri ar putea fi: valul generației de tranziție (vechea generație, situându-se în baza noii generații, preluând reculul, șocul valului anterior); al doilea val de flux, revoluționar, considerat drept noua generație sau generația de flux; în final, generația de reflux - o retragere la matcă și cristalizare în profunzime, ca revers al valului revoluționar (Tatomirescu 2003: 194). Pornind de la modelul acestor mișcări fluctuante, se poate aminti faptul că, de-a lungul secolelor al XIX-lea și al XX-lea, una dintre problemele fundamentale ale literaturii și culturii române a fost retardarea față de culturile europene occidentale, ceea ce a dus la diverse frământări literare. Proiectul pașoptist a încercat să decupeze acest decalaj, junimismul l-a continuat, în timp ce în modernism Eugen Lovinescu a susținut o întreagă mișcare literară în vederea sincronizării. Datorită momentului proletcultist și regimului comunist, literatura română a cunoscut un intermezzo ce a dat ceasul culturii și literaturii înapoi. Apariția unui nou postmodernism în anii '80-90 va duce însă la o resincronizare.

Istoria literaturii române a marcat, prin mișcările și generațiile sale literare, momente profetice, care se așază sub auspiciile tradiționalismului. În speță, conform sămănătorismului, scriitorul trebuie să „«samene» lumina înțelegerii și a conștiinței de sine în mințile țăranilor”, trebuia cultivat „specificul național”, „sufletul poporului”, care e „sănătos”, toate acestea în opoziție cu civilizația nouă, decadentă. Prelungiri ale sămănătorismului pot fi identificate în poporanism, al cărui miez îl constituie ideea de „specific național” și simpatia scriitorului față de clasa țărănească, curent care s-a manifestat preponderent în latura socială. Revista *Gândirea*, în jurul căreia s-a conturat formula ortodoxistă a tradiționalismului românesc, a preluat ideea de „spiritualitate românească” și „specific național”, traducând-o în literatură, în relație cu ortodoxismul. Din nou, se reiau teme precum „rădăcinile”, ruralitatea, „românismul”, istoria, sub semnul ortodoxiei - acum ca bază a „specificității naționale”. Literatura de propagandă legionară, monotematică, asemeni sămănătorismului, a fost strict angajată politic și propagandistic. Autorii acesteia provin din medii diverse ori sunt chiar personalități literare deja afirmate (Lefter 2000: 105–109). Dintre teoreticieni ai specificului național pot fi amintiți Garabet Ibrăileanu, Nechifor Crainic, Nae Ionescu, Nestor Vornicescu, Constantin Ciopraga, Nestor Vornicescu, Romulus Vulcănescu ș.a.

În accepțiunea lui Emil Cioran, mesianismul este specific culturilor mari, în vreme ce culturile mici sunt expresia unei „absențe”. În accepțiunea sa, România este lipsită de idealuri mesianice, fără un „destin monumental”, cu un tradiționalism care este mai degrabă o formă comodă, neangajată de a privi istoria, în timp ce „profetismul” pune accentul pe viitor, iar

respirația istorică a unui popor este cu atât mai amplă cu cât misiunea lui e mai mare. De aceea, în toate culturile mari, dimensiunile viziunii mesianice se conturează grandioase. Dimpotrivă, popoarele timide cu ele și cu lumea concep misiuni imediate, aproape meschine în accesibilul lor (Cioran, *apud* Braga 1987: 23).

În opinia sa, ceea ce a întrerupt un destin mesianic al poporului român, în sensul unui destin major, comparativ cu cel al culturilor universale, este un anumit „specific”. Reproșului acestuia i se adaugă elemente precum „lipsa unui dinamism primordial”, o lipsă de curaj în a testa soluțiile istorice extreme, menținerea „la

nivelul culturii populare”, care limitează la etnicitate și conservatorism, „anistoria”, „fatalismul”, „intimitatea lirică cu ființa”, „înțelepciunea” etc (Cioran, *apud* Braga 1987: 45).

Odată definit mesianismul, pot fi trasate câteva momente „mesianice” în literatura română. De pildă, programul *Daciei literare*, ca o încercare de „normare a creației”, prin reprezentantul său, Mihail Kogălniceanu, „relevă imperativul «duhului național»” (Braga 1987: 9), prin care străbate ideea specificului național, în sens de recuperare a misiunii neamului. Doctrinei formelor Eminescu¹ îi „alătură ideea subordonării «semnelor» inițiativei instinctelor și a judecăților etnice” (Braga 1987: 10); le urmează formulările lui Slavici, Coșbuc, Caragiale, revista *Vatra*, preocupată de „gustul poporului, de felul lui de a vedea și de a simți, de firea lui”, *Sămănătorul*, revista-efigie a „specificului național”² sub Nicolae Iorga și curentul sămănătorist, Garabet Ibrăileanu și curentul poporanist. La Ibrăileanu, specificul național nu mai este un „act de normare”, ci un mobil al „oricărei manifestări a spiritualității” (Braga 1987: 13).

Mesianismul social se integrează în curentul romantic, recurgând la o atitudine profetică militantă a eroului angajat în lupta pentru dezrobirea socială și națională, făcând apel și la miraculosul creștin. *Fortuna labilis* este o temă prezentă la poezii specificului național, în care se instituie o identitate între patrie, națiune și poet. Dintre ei, pot fi amintiți Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, Heliade-Rădulescu și Alecu Russo, ca precursori ai lui Octavian Goga, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, pe care îi continuă și Lucian Blaga ș.a. Stilul sadovenian este de asemenea impregnat cu elemente de specific național.

Temele esențiale ale creștinismului cosmic vor fi preluate de la geniul vizionar al lui B. P. Hașdeu (în plan istorico-etnografic) și cel al lui Mihai Eminescu (în plan mito-poetic), pentru a deveni un adevărat program estetic și ideologic al aproape întregii generații de intelectuali creatori din preajma și de după primul război mondial: Nicolae Densusianu, C. Rădulescu-Motru, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Dan Botta, Vasile Băncilă, Nae Ionescu, cercul revistei *Gândirea*, dar și exponenții *Generației 30* (Petru Comarnescu, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Paul Sterian, Constantin Noica, Emil Cioran, Mihail Polihroniade și alții), scriitorii ce se lasă captivați de ideea definirii ro mânismului ca sinteză între tradiție și virtualitate istorică, între o spiritualitatea organică mlădiată de un topos cu reverberații cosmice și o energie acțională capabilă a fecunda matricea culturală a veacului ce se trezea din experiența devastatoare a conflagrației (Eliade 1990: 73). Pe aceste câteva considerente literare se pot construi tipologii ale scriiturii și scriitorilor din istoria literară, precum și caracteristici ale epocilor literare

¹ În viziunea lui Eminescu, reflectarea specificului național nu se reducea la utilizarea unor termeni abstracti, cu efecte sonore, ci consta în puterea de a pătrunde și de a releva esența modului propriu de a gândi și a simți a poporului român, cu „mijloace caracteristice sensibilității noastre (Vârgolici 2003: 11).

² Braga prezintă motivul lipsei unei definiții organice: „Mecanismul ontologic” al specificului național pare a se refuza formalizării, explicitării prin stricta teorie a artei, la care se adaugă faptul că, poate, e aproape imposibil a fi definit din interiorul său. Și apoi, prin repetare, noțiunile de înlocuire nu-l mai luminează, ci – cu timpul – îl obscurizează, întrucât se creează aparența de vid noțional prin uzura dată de marea frecvență a întrebuirii (Braga 1987: 12).

într-un mod cât mai aproape de exhaustivitate, întrucât cercetarea de față se limitează la câteva repere succinte.

5. Considerații finale

Concluzionând, se poate afirma faptul că mesianismul literar românesc își trage sevele din mișcările revoluționare care s-au succedat fie pe plan politic, social sau cultural. Din sfera religiozității, odată cu apariția scrierilor sacre și de inspirație sacră, numeroase teme și simboluri au pătruns și în literatura laică. Unele au căzut sub incidența profanului, au căpătat derivări de sens. În cazul mesianismului, putem vorbi despre o caracteristică profetică, o atitudine de aspirație întru divinitate ca putere izbăvitoare și expiatoare ce se reflectă dinspre domeniul social. În sens literar laic, purtătorii de mesaj profetic sunt scriitorii ce evocă starea deplorabilă a societății și speră într-un viitor mai bun, aplecându-se spre a descrie starea de fapt a poporului de rând și evocând vremuri mai bune.

La o scrutare atentă a fenomenului literar-religios românesc, pot fi observate implicațiile adânci, care, în finalitate, funcție ori substanță, definesc și reflectă efervescenta spirituală a poporului român, luând în considerare dezideratele majore ale prezentului fiecărei epoci. Ori tocmai aceste implicații fac referire la literatura sacră a poporului român, începând cu restaurarea formei mesajului divin și credința în caracterul sacru al textului a umanismului filologic, până la înțelegerea modernă și postmodernă a conceptului de mesianism. Cu puseuri înspre românism și ideologie națională, dar și existență sub auspiciile divinității „ce va să vie”, conform crezului creștin, mesianismul ni se relevă ca o reminiscență a unui creștinism popular, a unei *forma mentis* specifice românilor, articulat în ortodoxism sau alte manifestări religioase, care adaugă, simbolic, noi valențe literaturii românești.

Bibliografie

1. Izvoare și lucrări de referință

- EI = *Enciclopedia iudaică*, format electronic - *Mesia*, traducere de Viviane Prager (coord.), C. Litman, Țicu Goldstein, București, Editura Hasefer, 2000.
- DEB = *Dicționar enciclopedic al Bibliei*, transpunere românească de Dan Slusanschi, București, Humanitas, 1998.

2. Literatură secundară

- Avram 1999: Vasile Avram, *Creștinismul cosmic-o paradigmă pierdută? Mit și ortodoxie în tradiția românească*, Sibiu, Editura Saeculum.
- Avram 2006: Vasile Avram, *Chipurile divinității. O hermeneutică a modelelor teofanice în spațiul sud-est european (ortodox)*, vol. I *Ritmurile existenței și percepția sacrului. Relația om-cosmos-divinitate*, vol. II *Constelația magicului. Viziuni paradigmatică asupra misterului existențial*, vol. III. *Creștinismul cosmic. Structura, evoluția și semnificația arhetipurilor mito-religioase*, Baia-Mare, Editura Ethnologica.
- Bădiliță 2007: Cristian Bădiliță, *Sacru și melancolie*, ediția a - II-a, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Bernea 2005: Ernest Bernea, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, ediția a doua, revizuită, București, Humanitas.

- Blaga 1942: Lucian Blaga, *Religie și spirit*, Sibiu, Editura Dacia Traiană.
- Blaga 1985: Lucian Blaga, *Trilogia culturii în Opere*, vol. 9, ediție îngrijită de Dorli Blaga, studiu introductiv de Al. Tănase, București, Editura Minerva.
- Braga 1987: Mircea Braga, *Recursul la tradiție. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Caillois 2006: Roger Caillois, *Omul și sacrul*, ediția a II-a revizuită, traducere din limba franceză Dan Petrescu, București, Editura Nemira.
- Ciopraga 1997: Constantin Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, ediție revăzută și adăugită, Iași, Institutul European.
- Eliade 1993: Mircea Eliade, *Morfologia religiilor. Prolegomene*, text comunicat și prefață de Mircea Handoca, revizia științifică a ediției Manuela Tănăsescu, cuvânt înainte de Angelo Morretta, București, Editura „Jurnalul Literar”.
- Eliade 1990: Mircea Eliade, *Profetism românesc*, București, Roza vânturilor.
- Frye 1999: Northrop Frye, *Marele Cod. Biblia și literatura*, Traducere de Aurel Sasu și Ioana Stanciu, București, Editura Atlas.
- Jinga 2001: Constantin Jinga, *Biblia și sacrul în literatură*, cu un cuvânt însoțitor de Teodor Baconschi, Timișoara, colecția *episteme*, Editura Universității de Vest.
- Lefter 2000: Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, București, Editura Paralela 45.
- Marino 1991: Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol. 1 *Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea, Umanismul, Clasicismul, Barocul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Otto 1992: Rudolf Otto, *Sacrul. Despre elementul irațional din ideea divinului și despre relația lui cu raționalul*, în românește de Ioan Milea, Cluj, Editura Dacia.
- Rădulescu-Pop 1992: Constantin Rădulescu-Pop, *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*, ediție îngrijită și note de Gh. Al. Cazan, București, Editura Științifică.
- Ries 2000: Julien Ries, *Sacrul în istoria religioasă a omenirii*, traducere din limba italiană de Roxana Utale, București, Polirom.
- Silion 2004: Bogdan Silion, *Rusia și ispita mesianică. Religie și ideologie*, București, Editura Vremea XXI.
- Vârgolici 2003: Teodor Vârgolici, *Caleidoscop literar*, București, DO-minor.
- Tatomirescu 2003: Ion Pachia Tatomirescu, *Dicționar estetic-literar, lingvistic, religios, de teoria comunicației... (Concepte operaționale „disciplinare” și interdisciplinare la care se apelează frecvent în producerea și în „anatomia” textului)*, Timișoara, Editura Aethicus.

Prolegomena to the Literary Messianism – Identity and History on the Romanian Ground

In the Romanian literature, the concept of “literary messianism” has its roots in the ideological, social and cultural movements. This paper deals with the aspects of the history and identity of the concept on the Romanian ground, in the light of the relationship between the sacred and the literary. The steps to reveal its traits in the Romanian background are: the biblical concept and the various aspects that are depicted from the primary meaning; the historical turmoil that born revolutionary deeds; the culture and the problem of „back-remaining”; the literary movements that depict their messianic traits from this very background. The concept of literary messianism has themes such as „national specific”, „romanianism”, the myth of the „golden age”, the oppressive power and the need of redemption, the rural etc. Before, in the midst of and after great political and social changes, the Romanian literature born prophets and prophecies that used various literary vehicles, in order to make the voice of the common people be heard, in the light of the “chosen nation” idea, as in the Jewish-Christian inheritance.